

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.נ. שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תש"ע

פרשת במדבר

א. רמב"ן עם שני פירושים: טוב ירושלים, פני ירושלים.
פרק א' פסוק לב:

(לב) לבני יוסף לבני אפרים. הקדים אפרים למנשה ויחס יוסף עליו, וכן למטה בדגלים (להלן ב יח-כ), כי היה בעל דגל והוא הבכור, ואחיו משנהו כברכת יעקב (בראשית מח כ). ועוד כי היו בני אפרים רבים מבני מנשה. אבל במנין השני בערכות מואב הקדים מנשה, כי היו בעת ההיא בני מנשה הרבים, ולקחו נחלתם תחלה. וכן בנשיאי הארץ הקדימו ויחס יוסף עליו (להלן לד כג). אבל במרגלים הקדים אפרים, אבל יחס יוסף על מנשה, למטה יוסף למטה מנשה (להלן יג יא). והנראה אלי על דרך אגדה, כי בעבור הדיבה שהביא יוסף על אחיו (בראשית לו ב) יחס עליו מוציא הדיבה. או שחלק כבוד לשניהם, והיה די לאפרים בכבוד נשיאו.

רבינו מבאר: א. מדוע כאן ואצל הדגלים (להלן ב יח) הפסוק מקדים את אפרים, וכאן אף מיחס את יוסף אליו. ב. מדוע בערכות מואב (להלן כו כח) ואצל הנשיאים (להלן לד כג) הפסוק מקדים את מנשה, ואצל הנשיאים אף מיחס את יוסף אליו. ג. מדוע אצל המרגלים (להלן יג ח) הפסוק מקדים את אפרים, ומיחס את יוסף למנשה.

(לב) לבני יוסף לבני אפרים. הפסוק מקדים את אפרים למנשה ומיחס את יוסף אליו, וכן להלן (ב יח-כ) אצל הדגלים הוא מקדים את אפרים למנשה, מפני שאפרים היה בעל דגל והבכור, ואחיו היה שני לו כברכת יעקב (בראשית מח כ). ועוד, שבני אפרים היו רבים מבני מנשה.

אבל במנין השני בערכות מואב (להלן כו כח-לז) הפסוק מקדים את מנשה, מפני שאז היו בני מנשה הרבים, וגם לקחו את נחלתם תחילה*. וכן אצל הנשיאים שהנחילו לשבטים את הארץ (להלן לד כג-כד) הפסוק מקדים את מנשה ומיחס את יוסף אליו.

אבל אצל המרגלים (להלן יג ח) הפסוק מקדים את אפרים, אבל מיחס את יוסף אל מנשה ואומר: למטה יוסף למטה מנשה (שם יג יא). והנראה לי בדרך אגדה, שבגלל הדיבה שהביא יוסף על אחיו (בראשית לו ב) הפסוק מיחס את מוציא הדיבה* אליו. או הטעם, שהפסוק חולק כבוד לשניהם*, והיה די לאפרים בכבוד נשיאו*.

כ"ה פני ירושלים

(לב) תחילה בעבר הירדן.

את מוציא הדיבה, את נשיא מנשה שהוציא דיבה על הארץ, ולא את נשיא אפרים יהושע בן נון שלא הוציא עליה דיבה. וכ"כ רש"י בפרדס בליקוטים שבסוף. (תכלת מרדכי). אך הלא כשנשלחו כשרים היו. לכן ממשיך רבינו שהפסוק חולק כבוד לשניהם. לשניהם, לאפרים במה שמקרימו, ולמנשה במה שמייחס אליו את יוסף.

בכבוד נשיאו, במה שהקדם את נשיאו.

במדבר

שאלות

1. מה קשיים מוצא פרשנו בפסוק זה ובפסוקים אחרים המצוטטים על ידו?
2. פרשנו נוקט בכל פירוש שאין דבר במקרא שאינו מכוון ובכל מילה מילה או נסתרת, איך הוא מסביר זאת כאן?
3. דגל ובכור, מהי מציאתם לדעתו?
4. האם לקיחת נחלה מוקדמת היא לדעתו מילה או חסרון?
5. היכן אביהם - יוסף, בכל הצנין הזה?
6. האם פרשת המרגלים מסבכת או מסבירה את הצנין?
7. מה הרציון בכל זה?

* * *

[פרק ג]

ב. כלי יקר.

הזכיר,

משה בעבור אלעזר ואיתמר שהציל מן המיתה. ומה שאמר אחר כך: "אלה שמות בני אהרן", ולא הזכיר משה, אמר כלפי נדב ואביהוא, כי אותם לא הציל מן המיתה. ובזה מישב מה שהזכיר כאן מיתת נדב ואביהוא והשארות אלעזר ואיתמר.

וימה שאמר: "ובנים לא היו להם", ואיתא למאן דאמר שמותו בעון שלא היו להם בנים (יבמות סד.), כבר פרשנו פרשת שמיני (ויקרא יא.), שבעבודה זרה כף המדה, שהקב"ה פוקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים. ורצה לומר, לפעמים הקב"ה מקמין עד דור שני, ולפעמים עד דור שלישי או רביעי, ואלו היה להם בנים, אז לכבודו של אהרן היה הקב"ה מקמין עד דור אחד או שנים; אך מאחר ש"בנים לא היו להם", היה הענין מכרח לפקד העון עליהם.

פרק ג' פסוק א': [א] ואלה תולדות אהרן ומשה וגו'. פרש רש"י, לפי שמשה למדס תורה, דומה כאלו ילדס, ונעשו תולדותיו ביום שדבר ה' אתו בהר סיני. וקשה, דאם כן כל ישראל תולדותיו, כי לכלם למד תורה. ועוד, למה חזר ואמר: "אלה שמות בני אהרן", ולא הזכיר את משה? ונראה לי, לפי שנאמר: "ובאהרן התאנף ה' מאד להשמירו" (דברים טז.), ואין השמדה אלא כלוי בנים וכו', כמו שפרש רש"י פרשת עקב (שם), והועילה תפלת משה לחצאין. נמצא שאותן שני בנים שהציל משה בתפלתו, דומה כאלו ילדס, ונעשו תולדותיו ביום דבר ה' את משה בהר סיני "לך רד" וגו' (שמות לבז), ואחר כך התפלל עליהם בהר ונעמך לו ה' שם על ההר. וכשאמר: "אלה תולדות אהרן ומשה"

שאלות

1. מה השאלה ומה תשובת רש"י ולמה פרשנו אינו מקבלה?
2. מה תשובת פרשנו לקושי ואיך מתבארים ככ הפסוקים השונים?
3. מה הצייה בצנין עלה היו להם בנים?
4. איך פרשנו מסביר איזכור זה כתשובה על מהו אחר?

* * *

ג. תוספת ברכה.

פרק ג' פסוק ט':

ונתתה את הלויים לאהרן ולבניו נתונים נתונים המה לו מאת בני ישראל (ב' ב')

הלשון "נתונים המה לו מאת בני ישראל" אינו מבואר ברחבה, כי מה יחס נתניה זו עם בני ישראל, בעוד שהיא מצות ה' ככל המצות. ואפשר לומר, כשום דמסורת הדין חייבים כל ישראל, ואפילו זרים (כלומר, ישראלים) לשמש לכהני ה', כמו שכתוב בפ' אבור (כ"א ח') וקדשתו (מוסב על הכהן). וזה מצות כללית לכל ישראל, אך מפני כי כל העם טרוד בעניניו שלו, בעניני ביתו ופרנסתו, לא יוכל להקדיש עצמו לשירות זה. וע"כ קצבו כל ישראל שכר ללויים, הנקרא בשם מתנות לויים, ותחת זה ימלאו הם את תפקידם של כל ישראל בשירות לכהנים. והוא היא כונת הלשון נתונים המה (הלויים) לו לאהרן ולבניו מאת כל בני ישראל בהפקידו אותם על זה. ויהיו כמו באי כחם.

1. התוכף להסביר את השאלה שפרשנו מצלה?
2. מה בצצם היה צריך להיות תאורטית המצב?
3. כמה הלויים אמר כן "נתנונים"?
4. בני ישראל "הפקידו" אותם, איך זה מסתדר?

* * *

ד. ספורנו עם פירוש הרב י. קופרמן.
פרק כג' פסוקים ז', ט', י':

את הלויים... וקשה, "נשיאי ישראל" מה ענינם כאן?! (וכן שם פסוק לד "ויפקד משה ואהרן ונשיאי העדה את בני הקהתי..."). אלא היות ועבודות אלה היו ראויות ואמורות להיעשות על ידי "העדה", צריך שנציגי העדה הם הנשיאים - ישתתפו בהחלפת המשמרת מהם אל בני שבט לוי. 36. כשיטת רבינו בסוף פרשת משפטים ובסוף פרשת כי תשא, ולהלן בפרשת שלח (סוף פרק טו), אודות התמורות שחלו עקב חטא העגל מחד גיסא וחטא המרגלים מאידך גיסא.

ה

37. במסעות בני ישראל במדבר. 38. היא "עבודת עבודה" (להלן ד, מז) שם מפרש רש"י: הוא השיר במצולתיים וכנורות, שהיא עבודה לעבודה אחרת. 39. ובגלל חטא העגל, הועבר אל הלויים.

ו

40. כלומר, הם נתונים למרותם של אהרן ובניו רק בכל הקשור במילוי התפקידים במקום הסנהדרין ובני ישראל, ואין זה לעבוד כללי. 41. אין הפירוש שהם באים במקום בני ישראל, שהרי אז היה זה בכחינת חוטא (בני ישראל בעגל) נשכר (בזה שקיבלו פטור מתפקידים המוטלים עליהם). אלא הפירוש הוא ששכרם יבא "מאת בני ישראל" החייבים לשלם עבור השרות, אותו היו הם צריכים לעשות בחנם, כהשתתפות בעבודת בית המקדש שהיא לטובת כל כלל ישראל. וכל זה עקב חטא העגל. בזה חולק רבינו על פירוש רש"י לפסוקנו ד"ה מאת בני ישראל (משאר כל העדה נבדלו לכך), ומתקרב לפרש"י לפסוק יב (ד"ה מתוך בני ישראל): "שהיו ישראל שוכרים אותם לשירות שלי... (וזה ההבדל בין "מאת" ובין "מתוך")."

42. לעומת שלוש פעמים "ושמרו" אצל הלויים כלפי ישראל בא עתה "ושמרו" המוטל על הכהנים כלפי הלויים. 43. מוסב, איפוא, על כל הפרשה דלעיל (הי').

(ז) משמרת כל העדה לפני אהל מועד... לעבד את עבודת המשכן. לשרת בצרכי העבודה, שזה היה ראוי לעדת הסנהדרין³⁵, לולא עון העגל³⁶.
(ח) משמרת בני ישראל, לעבד את עבודת המשכן. לשאת³⁷ ולשנור³⁸, שזה היה ראוי לכל ישראל³⁹.
(ט) נתונים נתונים המה לו. שתהיה כל עבודתם על פי אהרן ובניו לא זולתם⁴⁰. מאת בני ישראל. שיתחייבו לתת להם מעשר ראשון חלק עבודתם⁴¹.

(י) ושמרו⁴² את כהנתם. לכל דבר המצבץ ולמבית לפרכת שלא יקרבו הלויים. והצר הקרב. לעבודה לזיה או כהנה⁴³.

35. שני תירושים בדברי רבינו: א. "משמרת" אין פירושו לשמור נגד דבר מסוים, כי אם לעשות שרות לטובת דבר מסוים. ב. "עדה" מתפרשת כאן (כפי שמצינו הרבה בתורה) לא במשמעות כלל ישראל ("ועל כל העדה תקצוף") כי אם על הסנהדרין ("ואם כל ערת ישראל ישגור", ורש"י שם). בזה נבדלת "משמרת כל העדה" בפסוקנו מ"משמרת בני ישראל" בפסוק הבא. נראה שרבינו המדבר אודות "צרכי העבודה" מפרש בעקבות ראב"ע (ד"ה משמרת כל העדה: בקרבנות). הכוונה, איפוא, לסייע בידי הכהנים בזמן עומס רב של עבודת הקרבנות כמו שמצינו בדברים הימים-ב-כט, לד: "רק הכהנים היו למעט ולא יכלו להפשיט את כל העולות ויחזקום אחיהם הלויים". על פי שיטה זאת של רבינו בענין "משמרת כל העדה" כערת הסנהדרין, ניתן לפרש פסוק תמוה להלן פרק ד, מו: "כל הפקודים אשר פקד משה ואהרן ונשיאי ישראל

אלול

1. פירושו כאן מתעלה פרשנו כמחדש-מצוי לכאורה מה קושי הוא מוצא בפסוק ז' אותו הוא מאבד?
2. מהו חידושו שמערת זוהי בצצם שרות?
3. חטא הצצץ וחטא המרגלים שניו באופן מהותי ומשמעותי את כל הנצח בצצ, התוכף להסביר?
4. פרשנו מסביר שהלויים אינם מוצעדים לכהנים אלא רק לביצוע הצבדות הנדרשות, למה זה נחוץ להדגיש?
5. איך "בני ישראל" מאלפים את חובתם בתנאים הנוכחיים?
6. מה ההבדל בין "ושמרו" של הלויים לבין "ושמרו" המוטל על הכהנים?